

Politikernas trygghetsundersökning 2012

Teknisk rapport

Politikernas trygghetsundersökning 2012

Teknisk rapport

Rapport 2013:9

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

ISSN 1100-6676
URN:NBN:SE:BRA-504

© Brottsförebyggande rådet 2013
Författare: Joakim Krantz, Lisa Wallin och Sanna Wallin

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan laddas ner från Brå:s webbplats www.bra.se

Innehåll

Förord.....	5
Inledning.....	6
Undersökningens utformning.....	7
Population	7
Begränsningar	8
Frågeinnehåll	8
Kvalitetssäkring	11
Undersökningens genomförande.....	12
Brev med inbjudan	12
Webbenkät.....	12
Påminnelser.....	13
Postenkät	13
Undersökningens enheter.....	13
Andel förtroendevalda som utsatts totalt.....	13
Andel förtroendevalda som utsatts för vissa händelser.....	13
Andel brotts handlingar som begås mot förtroendevalda.....	13
Variabelkonstruktion.....	14
Referensperiod	14
Redovisningsgrupper.....	15
Resultatens tillförlitlighet.....	16
Täckningsfel.....	16
Externt bortfall	16
Internt bortfall	18
Mätfel	19
Bearbetning.....	20
Tolkningsutrymme.....	20
Avhoppundersökning.....	21
Jämförbarhet.....	22
Tillgänglighet och sekretess.....	24
Referenser	25
Bilaga 1. Beskrivning av de brotts handlingar som efterfrågas i screeningfrågorna.....	26
Bilaga 2. Externt bortfall PTU 2012	27
Bilaga 3. Internt bortfall PTU 2012	29
Bilaga 4. Brev med inbjudan att delta i PTU 2012	33

Förord

Brottsförebyggande rådet (Brå) fick år 2011 i uppdrag av regeringen att genomföra en återkommande undersökning om hot och våld mot förtroendevalda i Sverige. Den fick namnet Politikernas trygghetsundersökning (PTU) och genomfördes för första gången år 2012. Undersökningens resultat presenterades i en första huvudrapport, *Politikernas trygghetsundersökning 2012. Förtroendevaldas utsatthet och oro för hot, våld och trakasserier* (Brå 2012:14).

Huvudrapporten kompletteras nu med denna rapport, som redogör för de tekniska aspekterna av Politikernas trygghetsundersökning, såsom frågeområdena, undersökningens genomförande, möjliga felkällor och resultatens tillförlitlighet. Målgrupp för denna kompletterande rapport är läsare med specialintresse för metodologiska frågor.

Vi vill rikta ett stort tack till alla ledamöter som deltar i PTU genom att svara på frågorna i undersökningen och därmed gör studier av detta slag möjliga.

Stockholm i april 2013

Erik Wennerström
Generaldirektör

Anna Sellin
Enhetschef

Inledning

Politikernas trygghetsundersökning (PTU) är en återkommande studie av förtroendevaldas utsatthet för brottsliga händelser. Syftet med undersökningen är, förutom att ta reda på utsatthetens omfattning och struktur, att undersöka behovet av insatser som kan förhindra eller begränsa utsattheten, att fånga upp de händelser som inträffar och att förbättra omhändertagandet av de utsatta.

Undersökningen genomfördes för första gången våren 2012, och resultaten från kartläggningen publicerades i rapporten *Politikernas trygghetsundersökning 2012. Förtroendevaldas utsatthet och oro för hot, våld och trakasserier* (Brå 2012:14). Den tekniska beskrivningen av undersökningen presenteras här, i denna rapport.

Fokus i denna första kartläggning ligger på utsatthetens omfattning och struktur. I senare kartläggningar kommer också utvecklingen av förtroendevaldas utsatthet att kunna redovisas.

Undersökningen i korthet

Population: samtliga ordinarie fullmäktige- och riksdagsledamöter som innehaft sin post i minst 6 månader under 2011.

Frågeområden: utsatthet och oro för brott under 2011, konsekvenser, information och säkerhetsrutiner.

Periodicitet: Den första undersökningen genomfördes 2012; nästkommande genomförs 2013. Därefter planeras undersökningen till vartannat år, för att även fånga upp utsattheten under valår.

Populationsbas: Valmyndighetens register över nuvarande ledamöter.

Populationsstorlek: cirka 14 000 ledamöter.

Datainsamlingsmetod: webbenkät kompletterad med postenkät.

Datainsamlingsperiod: mars–juni 2012.

Svarsfrekvens: 68 %.

Undersökningens utformning

Population

Det finns inte någon förteckning eller något register över alla personer med politiska förtroendeuppdrag i Sverige, vilket innebär att PTU inte kan täcka in hela denna målgrupp. Valmyndigheten har dock ett löpande uppdaterat register över samtliga ledamöter i riksdagen och i kommunernas, landstingens och regionernas fullmäktigeförsamlingar. Sammanlagt rör det sig om cirka 14 000 personer i registret ”Nuvarande ledamöter”. Detta register utgör en tillförlitlig, stabil och tillgänglig urvalsram, vilket är särskilt viktigt i och med att PTU ska vara återkommande.

PTU 2012 baseras på de personer som var registrerade som ledamöter den 1 december 2011. I de fall de hade mer än ett uppdrag, och därmed förekom flera gånger i Valmyndighetens register¹, rensades dubbletterna ut, eftersom varje ledamot bara fick förekomma en gång i undersökningens register.

Dessutom exkluderades de ledamöter som inte uppfyllde följande kriterier:

- 1) Ledamoten måste vara ordinarie ledamot i riksdagen eller i kommun-, region- eller landstingsfullmäktige.
- 2) Ledamoten måste ha innehaft uppdraget i minst 6 månader.²
- 3) Ledamoten kan inte samtidigt vara statsråd i regeringen.³
- 4) Ledamoten måste bo i Sverige.

Totalt uppgick populationen i undersökningen till 13 845 ordinarie ledamöter i kommun-, landsting- och regionfullmäktige eller i riksdagen. Antalet exkluderade ledamöter framgår av tabell 1.

¹ Valmyndighetens register baseras på samtliga uppdrag i riksdagen och i kommun-, landstings- och regionfullmäktige. En ledamot som har mer än ett uppdrag kan därför förekomma flera gånger i registret.

² Eftersom PTU 2012 baseras på de personer som var registrerade som ledamöter den 1 december 2011, måste tillträdesdatumet vara före den 1 juli 2011.

³ Regeringens företrädare omfattas inte av undersökningen eftersom de inte är *förtroendevalda*, utan utses av de partier som bildar regering.

Tabell 1. Population i PTU 2012.

Nuvarande ledamöter per 2011-12-01	Antal
Antal ledamöter	15 095
Antal ledamöter i undersökningspopulationen	13 845
Exkluderade ledamöter	
Ledamöter som lämnat sitt uppdrag	1 043
Ledamöter som suttit mindre än 6 månader	350
Ledamöter i regeringen	15
Ledamöter som bor utomlands	1

Begränsningar

Politikernas trygghetsundersökning är en så kallad totalundersökning, vilket innebär att man tillfrågar hela den population som man ämnar studera. Att undersökningens population endast omfattar ledamöter i fullmäktigeförsamlingar och i riksdagen innebär dock att den främst fångar upp utsatthet hos den grupp förtroendevalda som har ett tydligt politiskt uppdrag av lite större omfattning, och inte nödvändigtvis reflekterar utsatthet bland den stora gruppen förtroendevalda med mindre omfattande uppdrag.

De förtroendevalda som inte ingår i PTU (två tredjedelar av alla politiskt förtroendevalda i Sverige) utgörs exempelvis av ersättare i fullmäktige, ledamöter och ersättare i nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer. Inte heller de som har uppdrag i råd, nämndutskott, kommunala bolagsstyrelser eller olika samarbetsorgan ingår i undersökningen.

Frågeinnehåll

I detta avsnitt beskrivs undersökningens frågeinnehåll.⁴ Frågeformuläret är indelat i följande sex frågeområden⁵:

- bakgrundsinformation och det politiska förtroendeuppdraget
- utsatthet för brottsändelser
- otillbörliga erbjudanden
- oro för utsatthet
- konsekvenser och motåtgärder
- information och säkerhetsrutiner.

a) Bakgrundsinformation och det politiska förtroendeuppdraget

För att kunna jämföra utsatthet i olika grupper behövs information om de förtroendevaldas bakgrund (t.ex. kön, ålder och partitillhörighet). Informationen används så att bakvägsidentifiering inte är möjlig, och av undersökningsresultaten kan man inte utläsa vilken enskild individ som har svarat vad.

Följande bakgrundsvariabler har inhämtats från Valmyndighetens register:

- namn
- personnummer⁶ (för information om kön och ålder)
- adress⁷.

⁴ Frågorna finns i bilaga 3 (tabellen över det interna bortfallet). Frågeformulären kan erhållas från Brå.

⁵ Dessa frågeområden är tänkta att bestå även i kommande undersökningar.

⁶ För ledamöter med sekretesskyddade personuppgifter uppgavs inte personnummer och adress. Utskick gjordes istället till den politiska församlingen, alternativt till den förtroendevaldes parti lokalt.

Vissa typer av bakgrundsförhållanden framgår inte av Valmyndighetens register, och efterfrågades därför i enkäten:

- svensk eller utländsk bakgrund⁷
- bostadsförhållanden.

Samma avsnitt i enkäten innehåller frågor om de politiska förtroendeuppdragens⁸ omfattning och karaktär, såsom

- typ av politisk församling (kontrollfråga, att jämföra med uppgifter från Valmyndighetens register)
- hur lång period som personen innehaft politiska förtroendeuppdrag sammanlagt
- omfattningen av personens politiska förtroendeuppdrag under föregående år
- en specificering av de politiska förtroendeuppdrag som personen innehaft under föregående år
- om ledamoten varit omskriven eller omtalad i medier, i egenskap av politiskt förtroendevald, under föregående år
- om ledamoten avsagt sig något politiskt förtroendeuppdrag under föregående år.

Från Valmyndighetens register inhämtades följande uppgifter om förtroendeuppdraget:

- typ av politisk församling (valtyp)
- partitillhörighet
- valområde
- tillträdesdatum
- avgångsdatum.

b) Utsatthet för brottshändelser

Utsattheten för brottshändelser anges i PTU som andelen förtroendevalda i populationen som har utsatts för de brottshändelser som efterfrågas. Avsnittet om utsatthet för brottshändelser är det mest omfattande i enkäten och utgör majoriteten av frågorna. I vissa frågor inkluderas även utsattheten hos anhöriga.

Det frågeområde som rör utsatthet inleds med ett antal så kallade screeningfrågor som tar reda på om respondenten (den svarande) varit utsatt för några brottshändelser av ett visst slag, i egenskap av förtroendevald, under närmast föregående kalenderår.

De brottshändelser som efterfrågas gör det möjligt att studera ett relativt brett spektrum av utsatthet hos de förtroendevalda. Vilka brottshändelser som efterfrågas är sådana som belysts i tidigare studier av detta slag, men även utifrån en bedömning av vilka brottshändelser som är angelägna av olika skäl, exempelvis för att de är särskilt vanliga eller i stor utsträckning en källa till oro.

Screeningfrågorna är genomgående uppbyggda på samma sätt – ”Blev du, i egenskap av förtroendevald, utsatt för (...) någon gång under föregående år (2011)?” – och gällde följande typer av brottshändelser:

⁷ Brå använder dessa begrepp i enlighet med SCB:s definitioner: *Personer med utländsk bakgrund* definieras som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. *Personer med svensk bakgrund* definieras som personer som är födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar eller en inrikes född och en utrikes född förälder (SCB 2002).

⁸ Med politiskt förtroendeuppdrag avses uppdrag i riksdagen eller fullmäktige, liksom i styrelser och nämnder samt i utskott och beredningar under fullmäktige.

- misshandel
- hot
- skadegörelse
- enskilda händelser av trakasserier utan att förövaren varit fysiskt närvarande
- enskilda händelser av trakasserier där förövaren varit fysiskt närvarande
- upprepade händelser av trakasserier från en och samma person eller grupp.

För att den förtroendevalda skulle förstå exakt vilka typer av brotts handlingar som efterfrågades, beskrevs dessa i en inledande informationstext, i anslutning till screeningfrågorna (se bilaga 1).

De tre beskrivna typerna av trakasserier innefattar i PTU både allvarliga och mindre allvarliga handlingar, som inte alltid är brott i juridisk mening. I brottsbalken definieras inte trakasserier som en egen brottstyp, men enskilda handlingar som ingår i trakasserier (t.ex. hot eller ofredande) kan vara brottsliga.

De förtroendevalda politiker som uppgav att de utsatts för någon eller några av de brotts handlingar som ingick i undersökningen fick också följdfrågor om den senaste händelsen (under föregående år) inom respektive typ av brotts handling. Det är svaren på dessa följdfrågor som ligger till grund för resultaten om bland annat förövare, motiv och konsekvenser. Att det är den senaste händelsen som efterfrågas beror på att det ligger närmast i minnet, men det görs också för att fånga upp olika typer av handlingar och inte enbart de mest allvarliga.

Även personer som uppger att de varit utsatta för ett stort antal brott får uppföljningsfrågor om endast den senaste brotts handlingen, eftersom det inte finns utrymme för att redogöra för fler handlingar inom varje brottskategori, om antalet frågor i enkäten ska kunna begränsas. Många av följdfrågorna saknas dessutom helt i postenkäten, som av utrymmesskäl inte är lika omfattande som webb-enkäten. De frågor som skiljer sig åt för de olika brotts handlingarna berör tillvägagångssättet vid det specifika brottet.

I enkäten finns uppföljningsfrågor om

- händelsen (när, var, sammanhang, förekomst av vapen, upplevd allvarlighetsgrad)
- förövaren/-na (kön, ålder, antal, ideologi, motiv och syfte, enligt den utsattas uppfattning).

Det är naturligtvis lättare för den förtroendevalda att beskriva den aktuella händelsen än att uttala sig om förövaren, särskilt vad gäller förövaren ideologi, motiv och syfte. Bland svarsalternativen till samtliga dessa uppföljningsfrågor finns därför alternativen "Annat" och "Vet ej".

c) Otillbörliga erbjudanden

Det händer att förtroendevalda utsätts för försök att påverka deras beslutsfattande genom otillbörliga erbjudanden i form av "gåvor" eller "löften". I enkäten efterfrågas om man fått sådana erbjudanden under föregående år, och i så fall hur många och i vilken form. Även syftet med erbjudandet efterfrågas.

d) Oro för utsatthet

I undersökningen ingår även frågor om oro för brottsliga handlingar mot politiker. Frågorna gäller dels om de förtroendevalda är oroliga för att själva utsättas, dels om de känner oro för att anhöriga ska utsättas. För att också mäta en mer allmän känsla av otrygghet, ingår även frågan om de upplever att antalet brott mot förtroendevalda ökat, minskat eller varit oförändrat under de senaste tre åren.

e) *Konsekvenser och motåtgärder*

PTU undersöker om utsattheten och oron fått konsekvenser dels för de förtroendevalda själva, dels för förtroendeuppdraget. Enkäten innehåller också frågor om hur de utsatta har hanterat händelsen (så kallade motåtgärder). Innehållet i frågeavsnittet gäller

- fysiska skador
- kvardröjande obehag
- ändrade rutiner eller beteenden
- om man har bytt eller lämnat ett eller samtliga förtroendeuppdrag, eller övervägt att göra det
- om man har tvekat inför ett beslut eller en åtgärd, alternativt fattat ett annat beslut eller vidtagit en annan åtgärd än vad som ursprungligen var tänkt
- om händelsen polisanmälts (och om *inte*, varför så inte skett)
- om händelsen rapporterats till någon annan (exempelvis säkerhetsansvarig eller ordförande i fullmäktige).

f) *Information och säkerhetsrutiner*

PTU fångar upp olika aspekter av information och rutiner kring säkerhet, såsom

- förekomst av utbildning eller information i säkerhetsfrågor
- kännedom om säkerhetsansvarig inom det parti eller den politiska församling där den förtroendevalda är verksam
- kännedom om handlingsplan inom det parti eller den politiska församling där den förtroendevalda är verksam.

Kvalitetssäkring

Både webbenkäten och huvudrapporten genomgick en intern granskning på Brå samt en extern vetenskaplig granskning. De granskades också av en referensgrupp, bestående av företrädare för de åtta riksdagspartierna, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Säkerhetspolisen, riksdagens säkerhetsavdelning samt säkerhetsenheten vid Stockholms stad. Denna referensgrupp bistod även med synpunkter på datainsamlingen. Webbenkätens användbarhet testades av en extern part.

Undersökningens genomförande

Datainsamlingen genomfördes under perioden mars–juni 2012, genom i första hand en webbenkät och i andra hand en postenkät. Av de 9 427 som deltagit i PTU 2012 har 6 587 svarat på webbenkäten (70 procent) och 2 840 på postenkäten (30 procent). Nedan beskrivs undersökningens genomförande mer detaljerat.

Brev med inbjudan

Samtliga förtroendevalda i undersökningspopulationen fick ett brev, till sin hemadress enligt folkbokföringen, med en inbjudan till undersökningen.¹⁰

Brevet innehöll information om undersökningen samt användarnamn och lösenord för att de förtroendevalda skulle kunna logga in och besvara enkäten på Brås webbplats.¹¹ De som inte ville eller inte hade möjlighet att besvara enkäten på webben uppmanades att kontakta Brå för att få en postenkät hemskickad.

Brevet innehöll också information om hur registeruppgifter inhämtats och förklarade att de uppgifter som de förtroendevalda själva lämnar är sekretesskyddade¹².

Brevet innehöll även en hänvisning till Brås webbplats, där ytterligare information om undersökningen fanns tillgänglig.

Webbenkät

På webbenkätens första sida fanns kortfattad information om undersökningen och instruktioner om hur enkäten skulle besvaras. Själva enkätdelen inleddes med bakgrundsfrågor och frågor om förtroendeuppdraget. Därpå följde screeningfrågor om utsatthet och därefter eventuella uppföljningsfrågor om den senaste händelsen inom varje typ av brottshändelse som respondenten varit utsatt för (se det tidigare avsnittet Frågeinnehåll, för en närmare beskrivning av frågorna). Webbenkäten innehöll mellan 50 och 200 frågor, beroende på hur utsatt den förtroendevalda varit under 2011.

Webbenkäten var konstruerad med så kallade hårda kontroller, som gjorde att den förtroendevalda var tvungen att besvara en fråga för att kunna gå vidare till

¹⁰ Brevet återfinns i sin helhet i bilaga 4.

¹¹ Brevet, med personliga uppgifter, skrevs ut och skickades från Brå.

¹² Uppgifterna skyddas av sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL).

nästa fråga i enkäten. Detta för att få ett så lågt internt bortfall som möjligt (se det senare avsnittet Internt bortfall samt bilaga 3).

Webbenkätens användbarhet granskades av en extern part. Det gick att besvara enkäten via såväl vanlig dator som surfplatta eller mobiltelefon, liksom med olika webbläsare. Respondenten kunde när som helst pausa eller helt avbryta ifyllandet av enkäten.

Webbenkäten låg på Brås egen server, och det var också där svaren lagrades. Inloggningen gjordes med personligt användarnamn (8 tecken) och lösenord (8 tecken) på en krypterad webbsida.

Påminnelser

Cirka två veckor in i datainsamlingen skickades brevet med inbjudan ut igen, som en påminnelse till de som ännu inte besvarat enkäten. Efter ytterligare två veckor fick de som fortfarande inte besvarat webbenkäten ett vykort hem med en påminnelse. Veckan efter vykortet skickades även en postenkät ut, som en tredje påminnelse, till de förtroendevalda som då ännu inte besvarat undersökningen.

Postenkät

Postenkäten, som de förtroendevalda kunde beställa direkt via Brå om så önskades, men som också skickades ut som en sista påminnelse, innehöll cirka 50 frågor, fördelade på 20 sidor.

På grund av det begränsade utrymmet innehöll postenkäten endast undersökningens mest centrala frågor. Den saknade samtidigt webbenkätens inbyggda logiska kontroller för att förhindra internt bortfall.

Till postenkäten bifogades ett förfrankerat svarspostkuvert att skicka tillbaka enkäten i till Brå. Inkomna postenkäter öppnades, skannades och analyserades på Brå. En streckkod på varje sida av enkäten identifierade respondenten, så att det gick att koppla enkäten till de registervariabler som redan fanns och bocka av de respondenter för att undvika att skicka onödiga påminnelser.

Undersökningsenheter

Nedan beskrivs de undersökningsenheter som används i PTU.

Andel förtroendevalda som utsatts totalt

Vid redovisningen av andel utsatta förtroendevalda totalt räknas varje förtroendevald alltid endast en gång under undersökningsperioden (aktuellt kalenderår), oavsett hur många gånger under året som den förtroendevalda utsatts för en brottslig handling.

Andel förtroendevalda som utsatts för vissa händelser

En och samma förtroendevald kan däremot räknas flera gånger, uppdelat på olika typer av brotts handlingar, vid redovisningen av hur vanligt det är att förtroendevalda utsätts för vissa typer av brotts handlingar. Förtroendevalda som varit utsatta för flera olika typer av brottsliga handlingar, räknas då en gång per typ av handling som de varit utsatta för (under det aktuella kalenderåret).

Andel brotts handlingar som begås mot förtroendevalda

För frågeområdet om utsatthet redovisas, förutom antal och andel utsatta förtroendevalda, även antalet brotts handlingar som drabbat dem, och fördelningen av

dessa händelser. En förtroendevald kan ha utsatts vid flera tillfällen under undersökningsperioden. Samtliga brotts handlingar som rapporterats från en och samma förtroendevald räknas.

Begreppet *brotts handlingar* omfattar de gärningar som efterfrågas i undersökningen. Det är viktigt att påpeka att undersökningen mäter de handlingar som de utsatta *upplever* som brott, vilket inte behöver motsvara den juridiska bedömning som görs av rättsväsendet.

Eftersom samtliga förtroendevalda inte har besvarat undersökningen, representerar siffran inte heller samtliga brotts handlingar som politiker utsatts för under 2011, utan snarare en miniminivå.

Variabelkonstruktion

I resultatredovisningen har svaren på vissa frågor ibland slagits samman. Ett exempel på detta är redovisningen av *utsatthet för brotts handlingar*, som är en sammanslagning av brotts handlingarna hot, skadegörelse, misshandel och tre olika former av trakasserier¹⁴. Ett "ja" innebär därmed att den förtroendevalda har utsatts för minst en av de efterfrågade brotts handlingarna, medan ett "nej" innebär att den förtroendevalda inte utsatts för någon av de efterfrågade brotts handlingarna.

De respondenter som inte svarat på om de har utsatts för en eller flera av dessa brotts handlingar kan räknas som bortfall i följande fall:

- När respondenten inte svarat på om han eller hon utsatts för någon av brotts handlingarna.
- När respondenten besvarat endast några av frågorna med ett nekande svar (dvs. att han eller hon *inte* utsatts), eftersom det då inte är säkert att personen inte heller utsatts för de brotts handlingar där svar saknas.

I de fall respondenten har angett att han eller hon blivit utsatt för minst en form av brotts handling, går det däremot att fastställa att personen har blivit utsatt, även om inte samtliga brotts handlingar har besvarats.

Totalt saknades uppgifter om utsatthet för 546 förtroendevalda.

Referensperiod

Referensperioden, den tidsperiod som frågorna avser, ska vara klart avgränsad och anpassas efter det som efterfrågas. Den ska också anpassas efter respondentens förmåga att minnas. Erfarenheter visar att ju längre referensperioden är, desto lägre är kvalitén på respondenternas uppgifter. Tolv månader som referensperiod är vanligt.

Nedan finns en sammanfattande beskrivning av, och förklaring till, de delvis olika referensperioder som valts för de olika frågeområdena i enkäten:

a) Bakgrunds information och det politiska förtroendeuppdraget

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder. För vissa frågor, exempelvis hur många förtroendeuppdrag den förtroendevalde innehade föregående år, utgörs referensperioden av föregående kalenderår (2011). För andra frågor, exempelvis hur länge den förtroendevalde sammanlagt innehaft förtroendeuppdrag, löper referensperioden ända fram till tidpunkten för enkäten.

b) Utsatthet för brotts handlingar

I detta avsnitt är referensperioden föregående kalenderår (2011), huvudsakligen för att ha en klart avgränsad referensperiod som ligger nära i tiden. Det är annars

¹⁴ Trakasserier med fysisk närvaro, trakasserier utan fysisk närvaro samt upprepade trakasserier.

vanligt att den här typen av undersökningar efterfrågar utsatthet under de senaste tolv månaderna (räknat från undersökningstillfället).

c) Otillbörliga erbjudanden

Referensperioden i detta avsnitt är föregående kalenderår (2011).

d) Oro för utsatthet

Referensperioden i detta avsnitt är föregående kalenderår (2011).

e) Konsekvenser och motåtgärder

För frågorna i detta avsnitt, exempelvis om den förtroendevalde ändrat sitt beteende till följd av utsatthet, löper referensperioden ända fram till tidpunkten för enkäten. Även om händelsen (dvs. utsattheten) inträffat under föregående år, kan konsekvenserna av den ha kommit senare.

f) Information och säkerhetsrutiner

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder. För vissa frågor, exempelvis huruvida den förtroendevalde fått utbildning om säkerhet under föregående år, är referensperioden föregående kalenderår (2011). I andra frågor, exempelvis huruvida det finns en handlingsplan inom den förtroendevalde parti eller politiska församling, löper referensperioden ända fram till tidpunkten för enkäten.

Redovisningsgrupper

Redovisningsgrupperna används i beskrivande, inte förklarande, syfte. De redovisningsgrupper som används i undersökningen är kön, ålder, svensk eller utländsk bakgrund, län, partitillhörighet och typ av politisk församling.

Resultatens tillförlitlighet

Frågeundersökningar har i allmänhet en del begränsningar, vad gäller både resultatens tillförlitlighet och vilka tolkningar som är möjliga att göra utifrån det insamlade materialet.

Möjliga felkällor i PTU består av täckningsfel, bortfallsfel, mätfel och bearbetningsfel. Det finns ingen risk för urvalsfel då PTU inte är en urvalsundersökning, utan en totalundersökning av samtliga ordinarie ledamöter i riksdagen och i fullmäktigeförsamlingar i kommunerna, landstingen och regionerna.

Täckningsfel

Det finns två typer av täckningsfel: så kallad undertäckning, när personer som borde ingå i en undersökning fallit bort, och så kallad övertäckning, när personer som inte borde ingå ändå gör det.

I PTU 2012 identifierades ett mindre antal personer i urvalet som övertäckning.

Det rörde sig om fem personer som avlidit och en person som flyttat från Sverige efter det att registeruttaget gjordes (1/12 2011) och innan datainsamlingen startade (20/3 2012). Under samma period hade också 248 förtroendevalda hunnit avsäga sitt uppdrag i fullmäktige eller riksdag.

Externt bortfall

Generellt har frågeundersökningar nästan alltid ett visst bortfall, till exempel på grund av personer som inte vill eller inte kan delta (så kallat externt bortfall).

Externt bortfall är problematiskt om det finns skäl att tro att det är en viss typ av personer i den undersökta populationen som väljer att inte svara, eftersom resultaten då blir missvisande. Ju fler som deltar i undersökningen, desto mer stämmer resultaten överens med realiteten.

Det externa bortfallet för PTU 2012 uppgår till 32 procent av populationen (se tabell 2). Det ger en svarsfrekvens på 68 procent. Ett fåtal har aktivt avböjt medverkan, flyttat utan adressändring eller avlidit. Tre respondenter har klippt bort streckkoden på postenkäten och kan därför inte ingå som svarande. Då detta är första gången som PTU genomförs kan ingen jämförelse göras med tidigare

undersökningar. Andra surveyundersökningar har dock svarsfrekvenser på liknande nivå, i vissa fall lägre.¹⁵

Tabell 2. Bortfall PTU 2012.

	Antal	Andel (%)
Population PTU2012	13 845	100
Svarande	9 427	68
därav		
webbenkät	6 587	70
postenkät	2 840	30
Bortfall	4 418	32
därav		
ej svarat	4 363	99
ej nåtts	32	<1
avlidit	5	<1
avböjt (aktivt) att medverka	15	<1
klippt av streckkod	3	<1

Man hade kunnat förvänta sig att svarsfrekvensen för PTU 2012 skulle vara högre än för NTU 2012, som mäter självrapporterad utsatthet hos allmänheten, eftersom gruppen respondenter skiljer sig åt mellan de två undersökningarna. PTU är en totalundersökning, där en specifik grupp (förtroendevalda) tillfrågas, medan NTU bygger på ett representativt *urval* av allmänheten. Att tillfråga en specifik grupp, som själva kan ha ett intresse av att medverka i undersökningen, borde i allmänhet kunna generera en högre svarsfrekvens än när allmänheten tillfrågas.

En bidragande orsak till att svarsfrekvensen inte är högre i PTU kan vara att förtroendevalda utgör en attraktiv målgrupp för dem som vill informera om verksamheter, marknadsföra tjänster eller produkter och undersöka attityder, vilket innebär att denna redan upptagna grupp därigenom blir än mer upptagen och svårtillgänglig.

En annan bidragande orsak kan vara skillnaderna i datainsamlingsmetod mellan de bägge undersökningarna. För PTU görs datainsamlingen genom enkäter (i första hand en webbenkät och i andra hand även en postenkät), medan den för NTU görs genom telefonintervjuer, vilket brukar generera en högre svarsfrekvens.

Ytterligare en faktor som kan ha påverkat svarsfrekvensen i PTU negativt är att inbjudan inte kunnat skickas ut via e-post, eftersom alla förtroendevalda inte har en e-postadress, och det dessutom saknas ett register över dem som har det. Om inbjudan hade skickats via e-post hade de förtroendevalda smidigt kunnat komma till webbenkäten via en direktlänk, i stället för att, som nu, själva behöva skriva av undersökningens webbadress, och sedan logga in med det användarnamn och lösenord som angivits i pappersinbjudan.

Bortfallet för PTU ser sannolikt annorlunda ut än för NTU, där en del av bortfallet tillskrivs marginaliserade grupper i befolkningen, som till exempel hemlösa, missbrukare och grovt kriminella (Brå 2012:2). Dessa marginaliserade grupper tenderar att vara mer utsatta än andra (Brå 2002, Nilsson 2002, Brå 2000). För PTU, som riktar sig till politiker, utgörs bortfallet mer sannolikt av dem som inte är utsatta och därför har ett mindre intresse i frågan.

För mer information om det externa bortfallet i olika grupper, se tabellerna i bilaga 2.

¹⁵ Jämför till exempel med NTU 2012 (68 procent), ULF 2011 (59 procent) och Hälsa på lika villkor 2011 (49 procent).

Internt bortfall

En annan typ av bortfall är så kallat internt bortfall, dvs. att vissa *frågor inte besvaras* (överhuvudtaget eller felaktigt), till exempel på grund av att frågan är känslig, att den är svår att förstå eller att respondenten helt enkelt förbiset den.

Det kan också bero på att respondenten – medvetet eller omedvetet – *besvarar frågor "osant"* (helt eller delvis), till exempel på grund av glömska, okunnighet, feltolkning av frågorna, prestige (så att respondenten över- eller underdriver) eller misstro mot den utlovade anonymiteten. Om undersökningen upplevs för omfattande kan respondenten tappa intresset eller orken att svara på alla frågor.

För PTU 2012 var det interna bortfallet minimalt i webbenkäten, eftersom den innehåller en del så kallade logiska kontroller, så att det krävs svar för att gå vidare till nästa fråga. Det lilla interna bortfall som ändå återfinns i webbenkäten beror på tekniska tillkortakommanden eller att det är en så kallad fritextfråga, som inte styrs av samma logiska kontroller.

I postenkäten tillkommer ett internt bortfall för de frågor som respondenten fyllt i felaktigt (till exempel att två svarsalternativ markerats då endast ett efterfrågas) eller att frågan inte fyllts i alls, medvetet eller omedvetet. Detta interna bortfall kan dock endast påverka undersökningens tillförlitlighet marginellt, eftersom andelen svarande via postenkät uppgår till endast 30 procent, medan andelen som svarat via webbenkät är i klar majoritet (70 procent).

I bilaga 3 finns en tabell där det interna bortfallet anges för var och en av de frågor som ingår i undersökningen. För en stor del av frågorna ligger bortfallet under 1 procent. Ett fåtal frågor har ett bortfall som överstiger 5 procent. Dessa frågor kommenteras nedan:

- *Hur många brott handlar det om då? Svara i siffror.* Detta var en öppen fråga (fritext) där respondenten skulle skatta antalet brott som han eller hon utsatts för, oavsett sitt politiska uppdrag. Frågan fanns i både webb- och postenkäten. Bortfallet antas i stor utsträckning bero på att det i vissa fall kan vara svårt att minnas/skatta antalet brott (t.ex. stort antal hot via e-post eller telefon) och att respondenten hellre lämnar fältet blankt än gissar på något som kanske inte stämmer.
- *Blev du i egenskap av förtroendevald under föregående år (2011) utsatt för något eller några andra brott än de vi hittills frågat om?* Frågan fanns i både webb- och postenkäten. Bortfallet beror sannolikt på att frågan i postenkäten var placerad på ett sådant sätt att den var lätt att missa.
- *Är du eller någon av dina föräldrar född i ett annat land?* Frågan fanns i både webb- och postenkäten. Bortfallet antas i stor utsträckning bero på att frågan kan uppfattas som känslig och att syftet med frågan kan framstå som oklart.¹⁶
- *Hur många enskilda personer eller grupper utsatte dig för X under föregående år (2011)?* Frågan fanns endast i webbenkäten och är där en fritextfråga. Liksom vid frågan om antal skattade händelser antas bortfallet här till stor del bero på respondentens svårighet att minnas. Respondenten lämnar då hellre fältet blankt än gissar på något som kanske inte stämmer.
- *Har du, till följd av händelsen X...?* I både webb- och postenkäten inleder denna fras åtta frågor om olika konsekvenser av utsatthet. Bortfallet antas i stor utsträckning bero på att frågorna kan uppfattas som känsliga, eftersom de främst handlar om eventuella konsekvenser för hur förtroendeuppdraget skötts.

¹⁶ Syftet är att undersöka om vissa förtroendevalda är mer utsatta än andra.

- *Innebar misshandeln att du fick sådana skador att du besökte läkare, sjuksköterska eller tandläkare?* Frågan fanns i både webb- och postenkäten. Anledningen till bortfallet är att endast ett fåtal respondenter uppgett att de utsatts för misshandel. Det räcker då att några få inte svarar på följdfrågor för att bortfallet ska bli högt.
- *Vilket år började trakasserierna?* Vid upprepade trakasserier efterfrågas det år som trakasserierna började. Frågan fanns i både webb- och postenkäten. Liksom vid frågan om antal skattade händelser antas bortfallet här till stor del bero på respondentens svårighet att minnas. Respondenten lämnar då hellre fältet blankt än gissar på något som kanske inte stämmer.

Mätfel

Det finns en risk för såväl över- som underrapportering av antalet brottsliga händelser. Mest påverkas resultatens tillförlitlighet av de tillfrågades förmåga och vilja att lämna sanna svar:

- Det kan vara svårt att minnas exakt när en händelse ägde rum, och därmed att avgöra om den inträffade under den efterfrågade referensperioden.¹⁷ Händelser som egentligen inte borde vara med i undersökningen kan därmed komma att rapporteras.
- Respondenterna kan välja att lämna tillrättalagda svar, som de antar är de önskvärda, exempelvis att en händelse polisanmälts fast så egentligen inte är fallet.

Att brotts handlingar över- eller underrapporteras kan också bero på svårigheten att bedöma om de har att göra med den utsattas förtroendeuppdrag. En del brotts handlingar som rapporteras kanske inte haft någon koppling till förtroendeuppdraget, medan andra handlingar, som borde ha rapporterats, i stället bortförklaras som ”busstreck” eller ”slumpen”.

Ett annat problem för validiteten i undersökningen kan tänkas uppstå om de förtroendevalda inte enbart svarar som enskilda individer, utan främst *som representanter för ett politiskt parti*, dvs. med hänsyn till hur deras svar kan påverka bilden av partiet. Vissa kanske avstår från att rapportera utsatthet, av rädsla för att skrämja bort potentiella nya medlemmar och i förlängningen kanske även väljare. Andra skulle kanske agera tvärtom, och rapportera utsatthet i högre utsträckning, för att förstärka bilden av ett parti som utsatt.

Vi har i undersökningen försökt att begränsa flera av dessa problem. Dels poängteras i frågorna att endast brotts handlingar som personen förknippar med förtroendeuppdraget ska rapporteras, dels beskrivs de aktuella brotts handlingarna med exempel som tydliggör att allvarlighetsgraden kan skifta. Respondenten påminns också om att endast rapportera sådant som inträffat under föregående år (2011).

Trots detta bör resultaten studeras och tolkas med viss försiktighet, i synnerhet gällande nivåer av utsatthet för brott. Det huvudsakliga syftet med undersökningen är emellertid inte att exakt beräkna antalet brott utan att få en bild av hur utsattheten ser ut och hur den utvecklas över tid.

¹⁷ Detta brukar benämnas teleskopeffekten.

Bearbetning

Data har bearbetats i SPSS¹⁸; tabeller och figurer har utformats i Excel. Kontroller av data har gjorts kontinuerligt genom granskning av frekvenstabeller och bedömning av kontrollfrågor. Eventuella bearbetningsfel har upptäckts, och åtgärdats, genom löpande kvalitetsgranskning.

Tolkningsutrymme

Som tidigare nämnts anses svarsfrekvensen för PTU 2012 vara hög i jämförelse med andra undersökningar av denna typ, och Brå bedömer att möjligheterna är goda att generalisera resultaten till att gälla alla tillfrågade förtroendevalda.

Benägenheten att besvara undersökningen kan dock variera, beroende på till exempel ålder och kön, men även på attribut i den specifika populationen, såsom partitillhörighet och valpost. Det är därför svårt att säga hur väl respondenterna representerar populationen (samtliga tillfrågade förtroendevalda).

Det är dessutom inte alla politiskt förtroendevalda som ingår i Politikernas trygghetsundersökning.¹⁹ Vad kan vi då säga om andra förtroendevalda, som inte ingår i undersökningen? Hur generaliserbara är resultaten?

Genom att vända sig till ledamöter i riksdagen och i landets fullmäktigeförsamlingar, avspeglar PTU i första hand situationen för de som beslutar i större frågor, liksom för de som leder och samordnar arbetet.²⁰ Det är troligt att dessa förtroendevalda utsätts i större utsträckning än de förtroendevalda som inte ingår i vare sig fullmäktigeförsamlingar eller styrelser. Om så är fallet kan resultaten inte helt generaliseras till alla politiskt förtroendevalda i Sverige, utan andelen utsatta i PTU kan anses vara en överskattning.

Det finns också vissa snedfördelningar i gruppen, med cirka 9 400 förtroendevalda som resultaten bygger på, jämfört med samtliga tillfrågade förtroendevalda, dvs. cirka 14 000 (se bilaga 2). I PTU har kvinnor svarat i något större utsträckning än män, och svarsandelen ökar med stigande ålder (de yngsta har svarat i lägst utsträckning, medan de äldsta har svarat i högst). Fullmäktigeledamöter i kommuner, landsting och regioner har svarat i något större utsträckning än riksdagsledamöter. Svarsfrekvensen varierar också mellan partierna (förtroendevalda från Sverigedemokraterna har svarat i lägst utsträckning, och förtroendevalda från Folkpartiet i högst).

Det finns även vissa skillnader i vilka som har besvarat webb- respektive postenkäten. På postenkäten har kvinnor svarat i större utsträckning än män (33,1 % respektive 27,8 %). Andelen svarande tycks också öka med stigande ålder (i åldersgruppen 30–39 år har 26,5 % besvarat postenkäten, medan 38 % har gjort det i åldersgruppen 70 år och äldre). Undantaget är dock de yngsta ledamöterna (i åldersgruppen 29 år och yngre har 31,6 % svarat på postenkäten).

¹⁸ IBM SPSS Statistics 20, version 20.0.0.1

¹⁹ I Sverige finns ungefär 43 000 politiskt förtroendevalda som verkar inom olika politiska församlingar och med olika typer av politiska uppdrag, medan PTU vänder sig till en knapp tredjedel av dessa, nämligen de 14 000 ledamöterna i riksdagen och i kommunernas, landstingens och regionernas fullmäktigeförsamlingar.

²⁰ Fullmäktige är det högsta beslutande organet i kommuner och landsting/regioner, liksom riksdagen är det högsta beslutande organet för riket. Styrelsen leder och samordnar allt arbete inom kommuner och landsting/regioner, vilket motsvaras av regeringen när det gäller riket. Kommunstyrelsen består huvudsakligen (till 92 procent) av kommunfullmäktigeledamöter. Motsvarande andel för landstingen/regionerna är 98 procent (SCB 2012).

Avhoppundersökning

Parallellt med PTU gjordes även en ”avhoppundersökning”, som riktade sig till de förtroendevalda som av sagt sig sina uppdrag, i riksdagen eller någon fullmäktigeförsamling, under perioden januari–november 2011.²¹ Dessa 664 personer fick i maj 2012 en postenkät hemskickad. Av de som besvarade postenkäten (259 förtroendevalda) svarade 8 procent att avhoppet berodde på utsatthet eller oro för brott.

Eftersom avhoppundersökningen var behäftad med ett stort bortfall (61 procent) är resultaten osäkra. Det finns också en risk att andelen som angivit att de hoppat av på grund av utsatthet eller oro är överskattad, eftersom benägenheten att besvara enkäten sannolikt är större för dem som av sagt sig sitt uppdrag just av dessa skäl. En jämförelse med svaren i PTU tyder dock på att resultaten är representativa för samtliga som av sagt sig uppdrag.²²

Även i PTU berörs frågan om den förtroendevalda av sagt sig något eller några av sina förtroendeuppdrag under föregående år (2011), och varför. Av de som svarade hade 5 procent (totalt 479 personer) av sagt sig ett eller flera uppdrag, och av dessa hade 7 procent gjort det på grund av utsatthet eller oro för brott.

Notera att det handlar om små siffror. Sett till *samtliga ledamöter* innebär det att mindre än 1 procent (0,3 enligt PTU och 0,2 enligt avhoppundersökningen) har lämnat alla sina uppdrag på grund av utsatthet eller oro för brott. Det innebär i sin tur att PTU:s uppgifter om andelen utsatta (16 procent) hade varit desamma även om de hade omfattat också avhoppundersökningens målgrupp, dvs. de ledamöter som lämnat samtliga uppdrag (inte bara några) på grund av brott.

²¹ De förtroendevalda som hoppat av något uppdrag, men fortfarande hade kvar ytterligare uppdrag i fullmäktige eller riksdag och därmed ingick i PTU, ingick inte i avhoppundersökningen.

²² En skillnad mellan undersökningarna är att avhoppundersökningen vänder sig till de förtroendevalda som av sagt sig sitt uppdrag i fullmäktige, medan motsvarande fråga i PTU kan gälla även andra politiska förtroendeuppdrag.

Jämförbarhet

Det har endast genomförts ett fåtal nationella undersökningar av förtroendevaldas utsatthet. De enstaka undersökningar som har gjorts kan inte användas för att följa utvecklingen, då dessa utgått från olika populationer och olika referensperioder.

Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda genomförde 2005 en undersökning som visade att cirka 74 procent av riksdagsledamöterna och 29 procent av de förtroendevalda i kommuner och landsting hade utsatts för trakasserier, hot eller våld (SOU 2006:46). Referensperioden i undersökningen var cirka 15 år.

Dessförinnan (2004) undersökte Sveriges Kommuner och Landsting utsattheten bland ordförande i kommunstyrelser och kommunfullmäktige, i facknämnder samt i kommun- och stadsdelsnämnder. Även presidier i styrelser och nämnder i samtliga landsting tillfrågades. Av undersökningen framkom att cirka 18 procent av de tillfrågade varit utsatta för trakasserier, hot eller våld under de senaste 18 månaderna (SKL 2004).

Säkerhetspolisen genomförde 2008 en studie som byggde på upprättade polisanmälningar om hot mot förtroendevalda under 2007 samt på intervjuer med utvalda personer i nyckelbefattningar. De vanligaste brottsrubriceringarna var olaga hot, ofredande och skadegörelse. Resultaten visade att politiker som var exponerade i medierna var mer utsatta för hot och att kommunstyrelsens ordförande samt ledamöter i individutskott var mer utsatta än andra. Sverigedemokraterna utsattes i högre grad än andra partier av organiserade kriminella grupper.

År 2008 till 2009 genomfördes en undersökning av samtliga ledamöter i kommun- och landstingsfullmäktige inom ramen för forskningsprojektet *Politiker tycker om politik* vid Göteborgs universitet (Gilljam, Karlsson och Sundell 2010). Ledamöterna fick e-post med en länk till en webbenkät. Påminnelser gjordes via e-post och telefon. Svarsfrekvensen i undersökningen blev 70 procent. I undersökningen ställdes frågor om hot och våld mot politiker. Resultaten visade att 9 procent av ledamöterna i kommunfullmäktige och 11 procent av ledamöterna i landstingsfullmäktige varit utsatta för hot eller våld. Andelen utsatta ledamöter i Sverigedemokraterna var betydligt högre än för andra partier.

En genomgång av den internationella litteraturen i ämnet visar att det endast finns ett fåtal undersökningar där ett slumpmässigt urval förtroendevalda svarat på frågor om sin egen utsatthet för trakasserier, hot och våld i egenskap av förtroendevalda. De flesta undersökningar som gjorts har varit fallstudier där redan rapporterade fall beskrivits, och fokus har legat på förövaren och dennes mentala hälsa. Sådana undersökningar ger emellertid inte någon uppfattning om omfattningen eller utvecklingen av hot och våld mot förtroendevalda, eftersom långt ifrån alla fall rapporteras eller polisanmäls.

Sammantaget skiljer sig de tidigare undersökningar som gjorts från varandra både vad gäller de brottshändelser som undersökts, de datainsamlingsmetoder som använts och, inte minst, de referensperioder under vilka utsattheten har mätts. Detta gör att undersökningsresultatens jämförbarhet med PTU är mycket begränsad.

Tillgänglighet och sekretess

Huvudrapporten om PTU ges ut i tryckt form och kan beställas på Brås webbplats²³, alternativt via Fritzes förlag²⁴. Rapporten kan även laddas ner som en pdf från Brås webbplats.

Den tekniska rapporten, som kommer ut året efter huvudrapporten, kan endast laddas ner som pdf från Brås webbplats.

Insamlade uppgifter sekretesskyddas genom så kallad statistiksekretess²⁵, som i jämförelse med många andra sekretessbestämmelser är av betydande styrka. Uppgifterna skyddas av så kallad absolut sekretess, vilket är lagens starkaste sekretesskydd. Enligt undantag i bestämmelsen kan uppgifter som behövs för forsknings- eller statistikändamål, och uppgifter som inte är direkt hänförliga till den enskilde (t.ex. genom namn), lämnas ut. En förutsättning är dock att det står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne ”lider skada eller men”. Sekretessen gäller även internt på Brå.

²³ Samtliga publikationer från Brå finns på www.bra.se/publikationer.

²⁴ Fritzes Offentliga publikationer, www.fritzes.se, telefon 08-598 191 90.

²⁵ Se 24 kap. 8 § OSL

Referenser

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Vanor och trygghet – intervjuundersökning av socialt utsatta personer och normalbefolkningen*. Brottsförebyggande rådet. Internetpublikation.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2002). *Våld mot kvinnor i nära relationer. En kartläggning*. Rapport 2002:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *NTU 2011. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2012:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Politikernas trygghetsundersökning 2012. Förtroendevaldas utsatthet och oro för hot, våld och trakasserier*. Rapport 2012:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Gilljam, M., Karlsson, D. & Sundell, A. (2010). *Politik på hemmaplan. Tiotusen fullmäktigeledamöter tycker om politik och demokrati*. Stockholm: SKL Kommentus.
- Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen – uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Avhandling, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- SOU 2006:46. *Jakten på makten*. Betänkande av Kommittén om hot och våld mot förtroendevalda. Stockholm: Fritzes.
- Statistiska centralbyrån, SCB (2002). *MIS: Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Statistiska centralbyrån, SCB (2012). *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2011*. Demokratistatistisk rapport 12. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2004). *Ett hot mot demokratin. Förtroendevalda som utsätts för våld eller hot*. Sveriges Kommuner och Landsting 2004, 3:e upplagan 2006.
- Säkerhetspolisen, Säpo (2008). *Hot mot förtroendevalda*. Säkerhetspolisen.

Bilagor

Bilaga 1. Beskrivning av de brottshändelser som efterfrågas

Misshandel

Misshandel innebär att någon med avsikt slår, sparkar eller på annat sätt skadar eller tillfogar annan person smärta.

Hot

Hot innebär att någon avsiktligt hotar annan person med avsikt att framkalla rädsla. Det kan ske såväl muntligt som skriftligt eller med andra, mer subtila, medel (t.ex. klädsel).

Skadegörelse

Skadegörelse innebär att någon avsiktligt skadar eller förstör egendom. I det här sammanhanget inräknas allt från klotter till grövre former av skadegörelse och även anlagd brand.

Trakasserier

– *Enskilda händelser av trakasserier utan att förövaren varit fysiskt närvarande*

Det kan handla om obehagliga telefonsamtal, brev, e-post, SMS eller att någon beställt varor eller tjänster till dig i ditt namn utan att du önskar det. I det här fallet gäller det dock endast enskilda händelser som inte är en del av en serie händelser som du vet eller förmodar utförts av en och samma person eller grupp.

– *Enskilda händelser av trakasserier där förövaren varit fysiskt närvarande*

Det kan gälla olika former av förföljelse och kontakter som är oönskade och känns obehagliga. Fortfarande gäller det endast enskilda händelser som inte är en del av en serie händelser som du vet eller förmodar utförts av en och samma person eller grupp.

– *Upprepade händelser av trakasserier från en och samma person eller grupp*

Det gäller nu fortfarande trakasserier fast nu endast sådana som ingått i en serie händelser som du vet eller förmodar utförts av en och samma person eller grupp. Här handlar det dock om trakasserier oavsett om förövaren eller förövarna varit fysiskt närvarande eller inte.

Bilaga 2. Externt bortfall PTU 2012

Tabell 1. Andelen svarande inom respektive kön.

Kön	Svarat
Kvinna	69,0 %
Man	67,4 %

Tabell 2. Andelen svarande inom respektive åldersgrupp.

Åldersgrupp	Svarat
-29 år	45,8 %
30-39 år	54,5 %
40-49 år	60,1 %
50-59 år	68,3 %
60-69 år	77,5 %
70- år	82,2 %

Tabell 3. Andelen svarande inom respektive län.

Län	Svarat
Stockholm	64,9 %
Uppsala	69,5 %
Södermanland	69,5 %
Östergötland	67,1 %
Jönköping	72,9 %
Kronoberg	67,5 %
Kalmar	65,1 %
Gotland	79,7 %
Blekinge	63,3 %
Skåne	70,1 %
Halland	73,3 %
Västra Götaland	68,3 %
Värmland	72,5 %
Örebro	66,2 %
Västmanland	67,0 %
Dalarna	66,2 %
Gävleborg	69,8 %
Västernorrland	72,0 %
Jämtland	68,2 %
Västerbotten	70,5 %
Norrbotten	66,2 %

Tabell 4. Andelen svarande inom respektive politisk församling.

Församling	Svarat
Kommunfullmäktige	68,3 %
Landstings-/regionfullmäktige	69,8 %
Riksdag	50,9 %

Tabell 5. Andelen svarande inom respektive parti.

Parti	Svarat
Sd	59,6 %
M	69,6 %
Kd	66,5 %
Fp	71,5 %
C	68,4 %
Mp	65,9 %
S	68,8 %
V	65,3 %
Övriga partier	61,3 %

Bilaga 3. Internt bortfall PTU 2012

Enkät: *W=webbenkät, P=postenkät*

	N	Bortfall	Enkät
I vilken eller vilka politiska församlingar är du ledamot?	9427	0,6 %	W+P
Ungefär hur länge har du haft förtroendeuppdrag sammanlagt?	9427	0,6 %	W+P
I vilken omfattning utövade du ditt uppdrag som förtroendevald under föregående år (2011)?	9427	0,8 %	W+P
Vilka förtroendeuppdrag hade du under föregående år (2011)?	9427	2,1 %	W+P
Hur många förtroendeuppdrag hade du totalt under föregående år (2011)?	6587	0,2 %	W
Är det parti som du företräder i styrande ställning eller opposition i den församling där du är ledamot?	6587	0,2 %	W
I vilken utsträckning är du känd bland allmänheten som förtroendevald?	6587	0,4 %	W
I vilken utsträckning har du i egenskap av förtroendevald blivit omskriven eller omtalad i medier (inklusive sociala medier) under föregående år (2011)?	9427	0,6 %	W+P
Har du av sagt dig något eller några av dina uppdrag som förtroendevald under föregående år (2011)?	9427	0,7 %	W+P
Blev du under föregående år (2011) utsatt för något eller några brott, oavsett ditt politiska engagemang?	9427	1,2 %	W+P
Hur många brott handlar det om då? Svara i siffror	639	15,5 %	W+P
Om du tänker tillbaka på de senaste fem åren, har du i egenskap av förtroendevald någon gång under dessa fem år utsatts för något brott?	6587	0,5 %	W
Har någon anhörig till dig utsatts för något brott under föregående år (2011) på grund av att du är förtroendevald?	6587	0,4 %	W
Blev du i egenskap av förtroendevald utsatt för misshandel någon gång under föregående år (2011)?	9427	4,3 %	W+P
Blev du, i egenskap av förtroendevald, utsatt för hot någon gång under föregående år (2011)?	9427	1,7 %	W+P
Blev du i egenskap av förtroendevald utsatt för skadegörelse någon gång under föregående år (2011)?	9427	2,0 %	W+P
Blev du i egenskap av förtroendevald utsatt för trakasserier utan att förövaren varit fysiskt närvarande någon gång under föregående år (2011)?	9427	1,8 %	W+P
Blev du i egenskap av förtroendevald utsatt för trakasserier där förövaren varit fysiskt närvarande någon gång under föregående år (2011)?	9427	2,0 %	W+P
Blev du i egenskap av förtroendevald utsatt för upprepade trakasserier från en och samma person eller grupp någon gång under föregående år (2011)?	9427	1,9 %	W+P
Blev du i egenskap av förtroendevald under föregående år (2011) utsatt för något eller några andra brott än de vi hittills frågat om?	9427	26,6 %	W+P

	N	Bortfall	Enkät
Fick du under föregående år (2011) något av följande erbjudanden, som enligt din uppfattning syftade till att påverka ditt beslutsfattande?	9427	4,0 %	W+P
Hur många gånger under föregående år (2011) blev du som förtroendevald utsatt för otillbörliga erbjudanden?	196	0,0 %	W
Vad bedömde du att förövaren eller förövarna främst ville uppnå med det senaste otillbörliga erbjudandet?	266	1,1 %	W+P
Känner du till andra förtroendevalda som fått ett otillbörligt erbjudande?	196	0,0 %	W
Var du någon gång under föregående år (2011) orolig över att någon anhörig till dig skulle bli utsatt för brott på grund av att du var förtroendevald?	6587	0,5 %	W
På det hela taget, tror du att antalet brott mot förtroendevalda i Sverige har ökat, minskat eller varit oförändrat de senaste tre åren?	6587	0,5 %	W
Har det genomförts någon riskbedömning rörande ditt uppdrag som förtroendevald under föregående år (2011)?	6587	0,9 %	W
Finns det någon handlingsplan rörande säkerheten för förtroendevalda i ditt parti?	6587	0,5 %	W
Finns det någon handlingsplan för säkerheten för förtroendevalda där du är förtroendevald (i kommun, landsting, region eller riksdag)?	6587	0,0 %	W
Fångas i regel brev och e-post med hotfullt eller obehagligt innehåll upp innan du får tillgång till det?	6587	0,0 %	W
Har du varit orolig för att bli utsatt för brott i egenskap av förtroendevald under föregående år (2011)?	9427	2,0 %	W+P
Är du eller någon av dina föräldrar född i ett annat land?	9427	8,8 %	W+P
Med vem delar du bostad?	9427	2,9 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför övervägt att byta eller lämna ett specifikt uppdrag?	9427	2,6 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför bytt eller lämnat ett specifikt uppdrag?	9427	3,1 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför övervägt att lämna samtliga uppdrag?	9427	3,0 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför lämnat samtliga uppdrag?	9427	3,1 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför tvekat inför en åtgärd eller ett beslut?	9427	3,0 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför påverkats till att fatta annat beslut eller vidta annan åtgärd?	9427	3,1 %	W+P

	N	Bortfall	Enkät
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför undviker att engagera dig eller uttala dig i en specifik fråga?	9427	3,1 %	W+P
Har du varit orolig för att du själv eller anhörig skulle bli utsatt för brott för att du är förtroendevald under föregående år (2011) och därför själv ändrat dina rutiner eller ditt beteende?	9427	3,0 %	W+P
Har du under föregående år (2011) fått någon information eller utbildning från ditt parti i frågor som rör brott mot förtroendevalda?	9427	1,1 %	W+P
Har du under föregående år (2011) fått någon information eller utbildning från kommun, landsting, region eller riksdag i frågor som rör brott mot förtroendevalda?	9427	1,2 %	W+P
Finns det en säkerhetsansvarig som du kan vända dig till om du som förtroendevald blir utsatt för brott i kommun, landsting, region eller riksdag?	9427	1,7 %	W+P
Finns det en säkerhetsansvarig som du kan vända dig till om du som förtroendevald blir utsatt för brott i ditt parti på central nivå?	9427	3,9 %	W+P
När under föregående år (2011) blev du i egenskap av förtroendevald senast utsatt för x	1703	0,6 %	W
Hur utsattes du?	3357	4,7 %	W
Hur uppfattade du händelsen?	2165	0,7 %	W
Hur många förövare var närvarande vid händelsen?	630	0,8 %	W
Vad hade förövaren eller förövarna för kön?	2165	0,7 %	W
Har du tidigare blivit utsatt av samma förövare?	729	1,1 %	W
Hur många enskilda personer eller grupper utsatte dig för x under föregående år (2011)?	587	5,8 %	W
Var det en person eller en grupp som senast utsatte dig?	587	4,3 %	W + P
Hur gammal bedömer du att förövaren var?	306	0,0 %	W
Vem eller vilka bedömer du låg bakom den senaste händelsen?	2165	0,7 %	W
Var det för dennes ...?	2165	0,6 %	W
Vi skulle vilja veta om det du utsattes för kan vara ett hatbrott. Därför undrar vi om du uppfattar att det du utsattes för hade någon koppling till ett motiv som handlar om...	2165	0,4 %	W
Vad tror du att förövaren eller förövarna ville uppnå med sitt handlande?	2796	4,6 %	W + P
Var utfördes händelsen?	473	1,3 %	W
När utfördes händelsen?	473	1,3 %	W
Förknippade du händelsen med någon speciell företeelse?	2209	4,5 %	W + P
Var du exponerad i massmedia mer än vanligt före händelsen?	1703	0,8 %	W
Var du själv i kontakt med polisen med anledning av händelsen?	2165	0,6 %	W
Har du eller någon annan polisanmält händelsen?	2704	4,0 %	W + P
Hur skulle du beskriva din erfarenhet av polisen i det här ärendet?	421	0,0 %	W

	N	Bortfall	Enkät
Vilket var det främsta skälet till att händelsen inte anmäldes till polisen?	1584	0,0 %	W
Rapporterade du händelsen till annan än polisen?	2165	0,5 %	W
Vilket var det främsta skälet till att du inte rapporterade händelsen?	873	1,6 %	W
I vilken utsträckning har du haft behov av stöd eller hjälp i samband med händelsen?	2165	0,5 %	W
I vilken utsträckning har du fått stöd eller hjälp i samband med händelsen?	2165	0,8 %	W
Av vem har du fått stöd eller hjälp?	869	4,1 %	W
Vidtog det några säkerhetsåtgärder som ökade din trygghet?	2165	0,8 %	W
Har du, till följd av händelsen X övervägt att byta eller lämna ett specifikt uppdrag?	2796	7,6 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X bytt eller lämnat ett specifikt uppdrag?	2796	8,2 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X övervägt att lämna samtliga uppdrag?	2796	8,1 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X lämnat samtliga uppdrag?	2796	8,3 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X tvekat inför en åtgärd eller ett beslut?	2796	8,3 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X påverkats till att fatta annat beslut eller vidta annan åtgärd?	2796	8,2 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X undvikit att engagera dig eller uttala dig i en specifik fråga?	2796	8,2 %	W + P
Har du, till följd av händelsen X själv ändrat dina rutiner eller ditt beteende?	2796	8,1 %	W + P
Lämnade händelsen något kvardröjande obehag eller rädsla hos dej?	1703	0,5 %	W
Innebar misshandeln att du fick sådana skador att du besökte läkare, sjuksköterska eller tandläkare?	26	26,9 %	W + P
Blev du under föregående år (2011) utsatt för försök till misshandel, där alltså angreppet avvärdades?	17	0,8 %	W
Förekom skjutvapen, kniv eller annat tillhygge vid misshandeln?	17	0,0 %	W
Mot vem eller vad riktades hotet?	555	0,5 %	W
Vilket år började trakasserierna?	587	7,3 %	W + P
Vilken månad på året började trakasserierna?	462	0,6 %	W
Har du ansökt om kontaktförbud (tidigare besöksförbud) under föregående år (2011) i samband med trakasserierna?	462	0,2 %	W
Har trakasserierna påverkat ditt privatliv?	462	0,2 %	W
Under den period när det var som värst under föregående år (2011), ungefär hur ofta skedde trakasserierna?	462	0,6 %	W
Anser du att det handlade om sexuella trakasserier?	1436	0,4 %	W

Bilaga 4. Brev med inbjudan att delta i PTU 2012

XXXX XXXXX
XXXXXXXX XXXXX
XXXX XXXXXXXXXXXX

Politikernas trygghetsundersökning – PTU

mars 2012

På uppdrag av regeringen undersöker Brottsförebyggande rådet (Brå) brottsligheten mot förtroendevalda i Sverige. Du kan läsa mer om undersökningen på nästa sida.

Ditt deltagande är viktigt

Du och alla andra 15 000 ledamöter i politiska församlingar i Sverige, har inbjudits att delta i Politikernas trygghetsundersökning 2012. Ju fler som väljer att delta i undersökningen, desto säkrare blir resultaten och därmed kunskapsunderlaget. Frågorna i undersökningen handlar i stor utsträckning om olika typer av brott som du i egenskap av förtroendevald kan ha utsatts för under förra året (2011). Även om du inte har varit utsatt för något brott är det viktigt att du svarar på enkäten så att resultaten blir rättvisande. I enkäten ingår också frågor om ditt politiska uppdrag, säkerhetsrutiner samt oro för att drabbas av brott. Undersökningens resultat redovisas i slutet av 2012.

Så går undersökningen till

Undersökningen genomförs som en webbenkät. För att delta och besvara frågorna går du in på www.bra.se/ptu Där loggar du in genom att använda det användarnamn och det lösenord som finns angivet nedan. Det är dina personliga uppgifter som ingen annan än du och Brå har tillgång till.

Gå till www.bra.se/ptu Ange ditt användarnamn och lösenord för att logga in.

Användarnamn: XXXXXXXX

Lösenord: YYYYYYYY

Om du inte vill eller inte kan besvara enkäten på webben, kan du få en pappersenkät hem i brevlådan. Hör i så fall av dig till Brå på ptusvar@bra.se Kontaktuppgifter finns också längre ner i brevet. Dina svar skyddas av sekretess (se nästa sida). Svaren i undersökningen sammanställs till statistik och redovisas i tabeller och diagram. Det kommer inte att framgå vad just du har svarat.

Har du frågor om undersökningen vänder du dig till ptusvar@bra.se eller utredarna Sanna Wallin, 08-401 87 74, Joakim Krantz 08-401 87 81 eller Lisa Wallin 08-504 454 22.

Vi ber dig att besvara frågorna så snart du kan. Tack på förhand för din medverkan!

Med vänlig hälsning

Erik Wennerström
Generaldirektör

Mer om undersökningen

Politikernas trygghetsundersökning (PTU) vänder sig till alla ledamöter i riksdag, kommunfullmäktige, landstings- och regionfullmäktige. Utgångspunkten är Valmyndighetens register över (nuvarande) ledamöter. Undersökningen ökar kunskapen om strukturen och omfattningen på de brott som drabbar förtroendevalda i deras egenskap av politiker. Med tiden kommer även utvecklingen att kunna studeras. Resultaten kan ligga till grund för fördjupade analyser och överväganden om eventuella åtgärder på flera olika nivåer. Du kan också läsa om undersökningen på www.bra.se

Dina uppgifter är skyddade

Från Valmyndighetens register hämtar Brå uppgifter om ditt kön, din ålder och din partitillhörighet, vilket gör att vi inte behöver fråga dig om det.

Svaren som du lämnar i enkäten är starkt skyddade av statistiksekretess genom 24 kap 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Det innebär att utredare på Brå som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt. Förutom vid Brå kan undersökningens material komma att analyseras av utomstående forskare och myndigheter med statistikansvar. Sådan forsknings- och statistikverksamhet omfattas av samma starka sekretess. För att svaren ska kunna lämnas ut till forskningsprojekt krävs även att forskningen har godkänts av en etikprövningsnämnd.

Brå kommer att sammanställa dina och övriga deltagares svar till statistik, som publiceras i tabeller, diagram och texter som beskriver innehållet. Det kommer aldrig att framgå vad just du har svarat. Undersökningens resultat kommer att publiceras i rapporter och på Brå:s webbplats www.bra.se.

Personuppgiftslagen (1998:204) gäller för Brå:s behandling av dina personuppgifter. Lagen har tillkommit för att skydda dig och din integritet och ställer bland annat krav på att Brå vidtar åtgärder för att göra behandlingen säker. När du svarar på frågorna i enkäten innebär det att du samtycker till att dina personuppgifter behandlas inom ramen för undersökningen.

PTU-enkäterna är *inte* allmänna handlingar hos riksdagen, kommunen, landstinget eller regionen. PTU-enkäterna berör frågor om den förtroendevaldes utsatthet för brott och upplevda trygghet och rör alltså dennes privatliv. De frågor som ställs avser således inte förhållanden som det ankommer på en förtroendevald att besvara inom ramen för sitt uppdrag, eftersom frågorna ligger utanför riksdagens, kommunens, landstingets eller regionens verksamhet.

Enkäten kommer inte att diarieföras eftersom den vare sig är inkommen till eller upprättad hos, riksdagen, kommunen, landstinget eller regionen när den ifyllt skickas till Brå. Brå har samrátt i denna fråga med Sveriges Kommuner och Landsting och Riksdagsförvaltningen.

Brottsförebyggande rådet (Brå) är en myndighet som verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet och brottsförebyggande arbete. Brå producerar även den officiella kriminalstatistiken, utvärderar reformer, bedriver forskning och stödjer lokalt brottsförebyggande arbete. www.bra.se

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 401 87 00 • FAX +46 (0)8 411 90 75 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE

URN:NBN:SE:BRA-504